

Hanzlíková, Hana; Rus, Miroslav

Sondagearbeiten auf Burg Velhartice

Archaeologia historica. 1981, vol. 6, iss. [1], pp. 101-106

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/139343>

Access Date: 23. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Sondážní práce na hradě Velharticích

HANA HANZLÍKOVÁ—MIROSLAV HUS

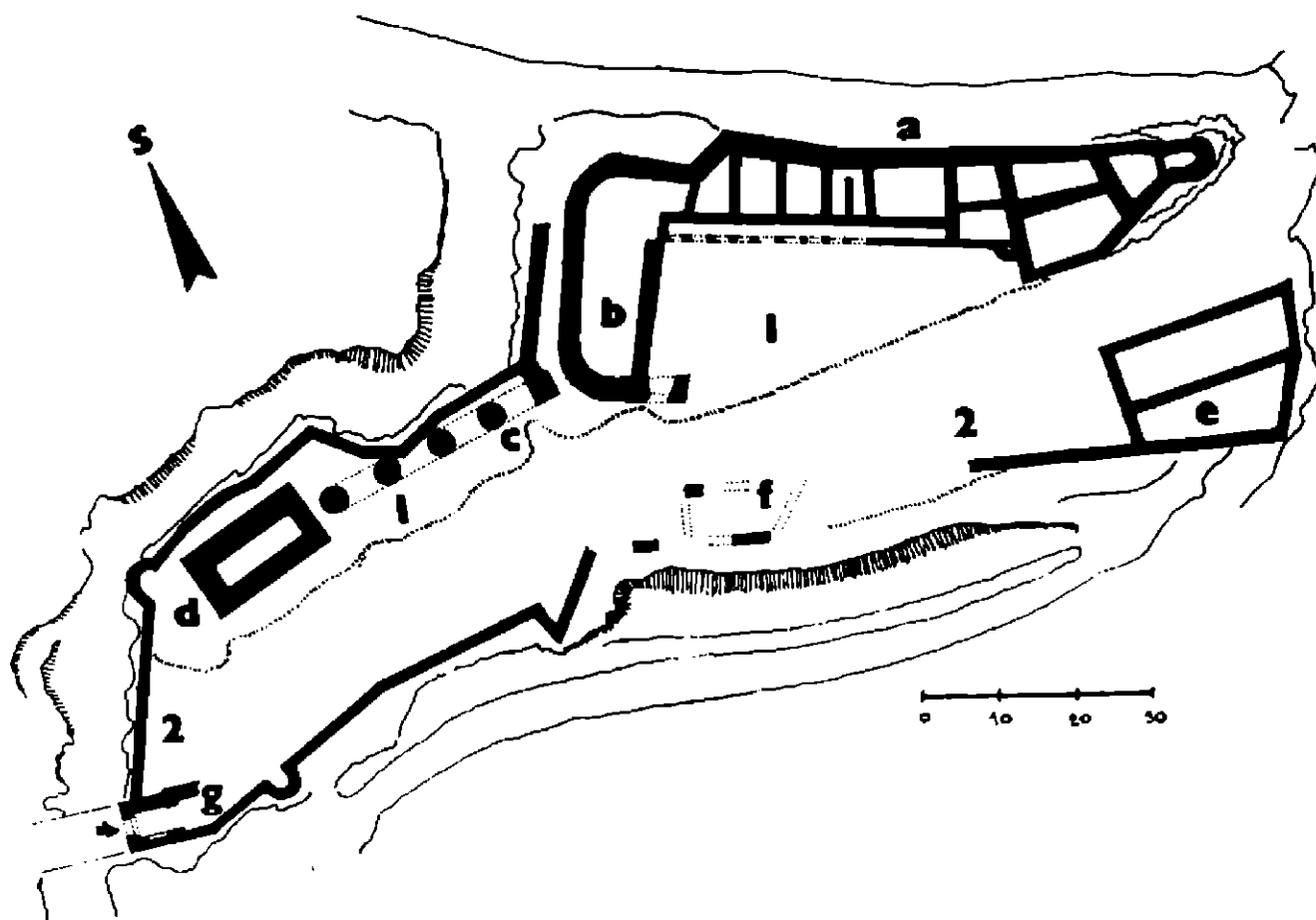
Velhartice, jeden z nejvýznačnějších hradů Pošumaví, leží asi 10 km západně od Sušice. Jeho podoba a historie je poměrně dobře známa (např. Heber 1848; Sedláček 1897; Hostaš—Vaněk 1900; Kouba 1962; Líbal—Heroutová—Lancinger 1970; Menclová 1967).

Hrad je situován na ostrožně jihovýchodně od městečka stejného jména a je obtékán ze tří stran nevelkou, ale prudkou říčkou Pstružná, která si tu vyhloubila srázné údolí. Rozloha hradu je vymezena terénní konfigurací a opevněním nepravidelného, protáhlého tvaru, které vybihá na severozápadní straně k městečku do špičky. Tam je umístěna i vstupní brána „Vrátnice“. Areál pevnosti je dělen na horní a dolní hrad (viz obr. 1). Dolní hrad představuje první a druhý parkán, kde až na fragment vinopalny a pivovaru nestojí žádné budovy. Vlastní horní hrad na temeni ostrožny sestává z velké věže (tzv. „Putna“), od ní vede jihovýchodním směrem monumentální kamenný most k budově starého paláce (tzv. „Rajský dům“) a na něj navazuje v pravém úhlu nový palác (tzv. „Huertovo křídlo“).

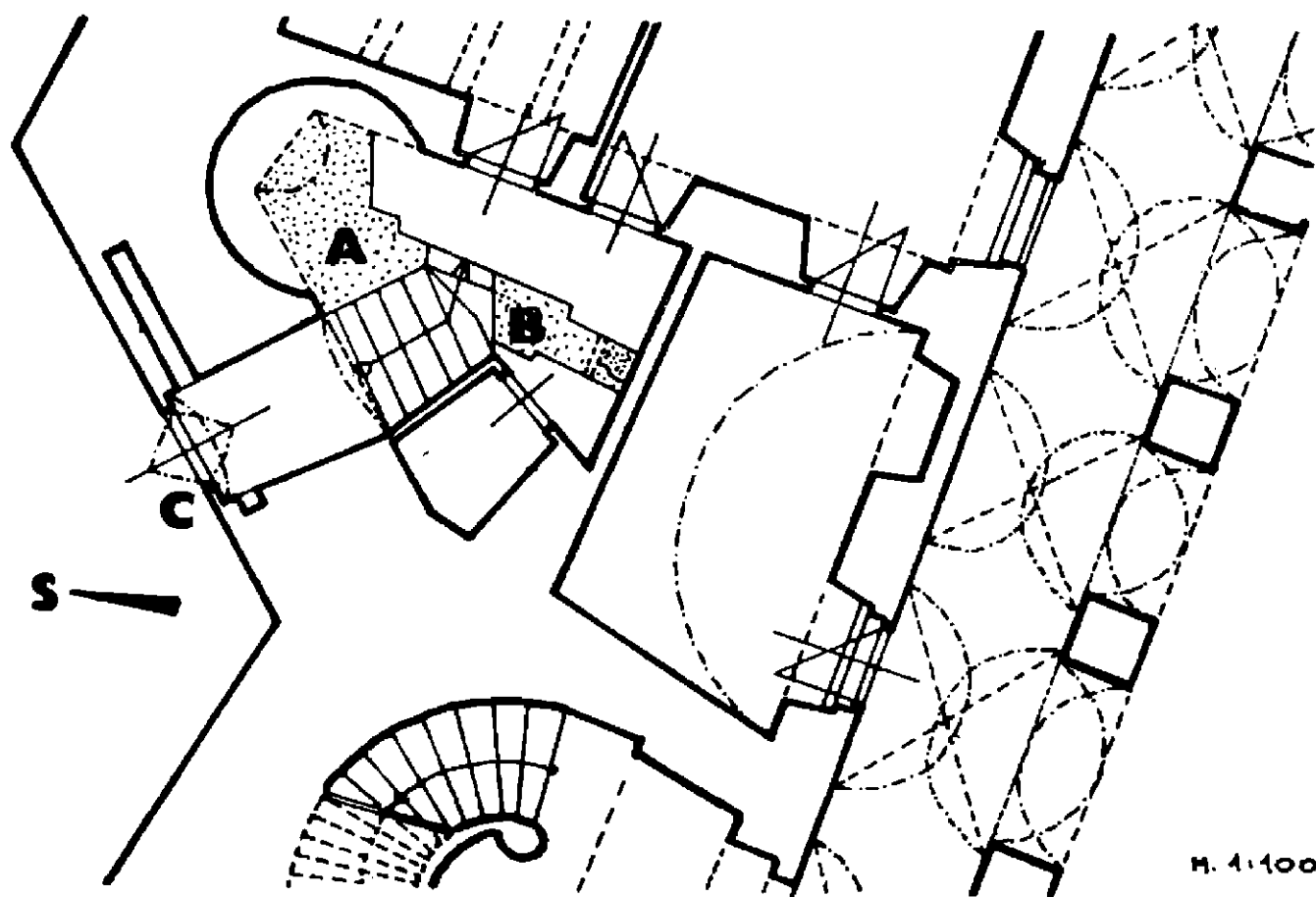
Hrad byl založen zhruba ke konci první poloviny 14. století pány z Velhartic, kteří tu původně měli — patrně poblíže dnešního hradu — starší tvrz. V tomto období vznikl systém horního hradu („Rajský dům“, kamenný most a věž „Putna“), který chránila hradba dochovaná v náznacích na sv. straně a nedochovaná na straně západní a jižní (srov. Menclová 1976, I, 370), patrně v místech současné přístupové cesty. Z tohoto úseku zbyla pouze branka po jižní straně paláce. K hornímu hradu patřila i obvodová zeď na jv. straně a gotický organismus na jižní straně hradu. Obé se stalo později součástí Huertova křídla.

Dnešní dolní hrad (tj. první a druhý parkán s branou a baštami) vznikl v období pozdní gotiky v několika etapách, z nichž první patří patrně do poloviny 15. století, kdy byli majiteli hradu páni z Hradce (srov. Menclová 1976, II, 292). V období renesance (na konci 16. století) byla postavena v jz. cípu opevnění vinopalna a pivovar (patrně za držení Planských ze Žeberka). Po Bílé hoře připadl hrad císařskému důstojníkovi donu Martinovi Huertovi de Hoef. Ten přikročil v letech 1628—1631 k vybudování nového paláce (tzv. Huertova křídla) jižně paláce starého a do tohoto nového křídla zahrnul i starší gotický organismus na jihu a východní obvodovou zeď horního hradu. Tato akce byla poslední na více jak tři století a nebyla patrně vůbec dokončena. V dalších stoletích hrad chátral a byly uskutečněny jen dílčí stavební úpravy a záchranné akce, poslední v letech 1940—1944 dr. knížetem z Windischgrätzu (Líbal—Heroutová—Lancinger 1970, *passim*).

V současné době jsou Velhartice v operativní správě KS SPPOP v Plzni. Od doby převzetí byly a jsou prováděny záchranné práce, tj. nejnutnější statické zabezpečení jednotlivých částí areálu Geindustrií Stříbro a souběžně

Obr. 1. Půdorysné schéma areálu. 1 - horní hrad, 2 - dolní hrad. a - Huertovo křídlo; b - palác Rajský dům; c - most; d - věž Putna; e - pivovar; f - vinopalna; g - brána Vrátnice. Kreslila ing. H. Hanzlíková.

Obr. 2. Vyznačení sond v bývalé kuchyni Huertova křídla. A, B - sondy; C - tzv. výpadevá branka. Kreslila ing. H. Hanzlíková.

zpracována předprojektová příprava studie hradního areálu (SÚRPMO Praha, ing. arch. J. Hýzler) a studie rekonstrukce Huertova křídla (RP Brno, ing. E. Macholánová). Záměrem KS SPPOP je rekonstruovat Huertovo křídlo pro expoziční účely (Hanzlíková—Pohořalá 1978), konservovat zříceninu paláce, mostu, věže, zbytků dochovaného opevnění a archeologickým průzkumem upřesnit a doplnit průběh původní fortifikace horního hradu, dále zachránit jedinečný objekt hradního pivovaru a zbytky vinopalny. Po již provedených statických zabezpečeních se v současné době zpracovává prováděcí projekt rekonstrukce Huertova křídla. Z těchto důvodů byly zatím provedeny v rámci sondážního průzkumu první ověřovací sondy v místě tzv. kuchyně, v místě bývalého pivovaru, na západním průčelí Huertova křídla, v prostoru původního schodiště a z hlediska statiky i do vodorovných nosných konstrukcí pater.

Pro ověření původního členění západního průčelí byla otevřena v patře v interiéru chodby sonda v místě parapetu a přilehlého meziokenního pilíře, Sonda měla odhalit špalety původních oken. Překvapením proto byl objev článků kamenné arkády, který nasvědčuje velkorysému řešení celé fasády v duchu renesance a mění názor na vzhled objektu ve své době. Je pravděpodobné, že podobně byly otevřeny i arkády přízemní. Další sonda ověřila prvotní průběh renesančního schodiště.

K poznání původní gotické úrovně a renesančních stavebních úprav byly položeny sondy (A, B; viz obr. 2) v tzv. kuchyni, z níž se sestupuje po sedmi schodech k malému gotickému portálku, tzv. výpadové brance. Pod dnešní klasicistní podlahou byla v hloubi 58 cm objevena pod vrstvou novodobé navážky cihlová renesanční podlaha, položená na tenké vrstvě bělošedé planýrky. Renesanční podlahu respektovala v jihozápadní sondě cihelná příčka, vypovídající patrně o poněkud odlišném prostorovém členění části nového paláce než je dnešní, tj. v podstatě klasicistní dělení. Pod renesanční podlahou byla mocná vrstva navážky, obsahující šedočernou zeminu, kamení, úlomky cihel a prejsů a velmi málo renesančních, zeleně polévaných střepů (pouze několik kusů). Původní gotická úroveň byla zachycena v hloubce 162–165 cm, kde bylo nalezeno i několik málo střepů. Tyto keramické fragmenty patří až pozdnímu 15. století. Jedná se o střepy z hrnců, rsp. z džbánů, redukčně pálené, vytáčené, tvrdě vypálené, šedé barvy. Dna jsou odřezávána strunou, dnových střepů je však pramálo (2 ks). Stejně málo je i okrajů, nejspíš typů Durdík O 431, 451 (Durdík 1977, tab. IV). Všechny střepy byly nezdobené. U několika střepů kvalitně oxydačně pálených, obtáčených a datovaných nejspíše do přelomu 13. a 14. století rovněž nebyla nalezena žádná výzdoba, vyskytla se tu však hojná příměs zlatavých, kovově lesklých slíid do povrchu nádob. Šlo jistě spíše o náhodu než o záměr, jedná se tu ale o slíidu flogopit $K Mg_3(FOH)_2 Al Si_3O_{10}$ a ta se v okolí Velhartic nevyskytuje (za laskavé určení děkujeme prom. geol. A. Červené, KS SPPOP Plzeň). Další zajímavostí je zjištění přítomnosti spravované keramiky (na střepech jsou otvory pro stažení drátem) v hradním prostředí.

V místě pivovaru měla sonda potvrdit SHP v tom, že zdejší opevnění je až pozdně gotické (Libal—Heroutová—Lancinger 1970, 54, 60). Skutečně se nenašel starší keramický materiál, nalezené střepy pocházejí z konce či druhé poloviny 15. století. Dá se tedy soudit, že zdejší opevnění nenáleželo k opevnění horního hradu a bylo vybudováno až za hradeckých stavebních úprav.

Všechny sondy, o nichž jsme se zmínili, jsou pochopitelně pouze první etapou zahájených prací a z drobných sondáží se zatím nedá složit spolehlivý a kompletní obraz. Do budoucna se uvažuje o jejich rozšíření a archeologie může přispět k doplnění a upřesnění ztraceného obrazu hradu. Počítá se

Obr. 3. Velhartice – Huertovo křídlo od SZ. Vlevo starý palác a zbytek gotické brány horního hradu. Foto P. Znamenany.

Obr. 4. Velhartice. Pohled na horní hrad (věž, most a gotický palác) od JZ. Foto P. Znamenany.

Obr. 5. Velhartice. Hradní pivovar od J. Foto P. Znamenany.

s průzkumem, který by osvětlil průběh hradby uzavírající vnitřní nádvoří mezi oběma paláci, dále s průzkumem, který by se pokusil o spolehlivější určení zdi rozdělující sz. a jz. část dolního hradu a v neposlední řadě je nutno poznat vnitřní hradbu vytvářející úzký parkán kolem věže a mostu. Vykopané zdi pak bude možno uplatnit i v regenerovaném organismu hradu.

Do budoucna se počítá v Huertově křídle se specializovanou expozicí západočeského sklářství, s úpravou části přízemí pro reprezentační účely MNV a s rámcovým zpřístupněním hradu i ve vnitřních prostorách zříceniny v souladu se zpracovanou koncepcí komplexního využití vybraných památkových objektů v ČSR.

Literatura

- Durdík T., 1977: Nálezy z hradu Týřova I, Zprávy ČSSA XVIII.
Hanzlíková H.—Pohořalá J., 1978: Velhartice hrad, záměr na obnovu a využití. Nepubl. rkp. práce uložen v archivu KS SPPOP v Plzni.
Heber F. A., 1848: Böhmens Burgen, Vesten und Bergschlösser VI. Praha.
Hostaš K.—Vaněk F., 1900: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Sušickém. Praha.
Kouba J., 1962: Velhartice. Plzeň.
Líbal D.—Heroutová M.—Lancinger L., 1970: Velhartice, státní hrad. Stavebně historický průzkum. Nepubl. rkp. práce uložen v archivu KS SPPOP v Plzni.
Menclová D., 1976: České hrady I.—II. Druhé doplněné vydání. Praha.
Sedláček A., 1897: Hrady, zámky a tvrze království Českého XI. Praha.

Zusammenfassung

Sondagearbeiten auf Burg Velhartice

Burg Velhartice (Bez. Klatovy) gehört zu den bekanntesten Denkwürdigkeiten Böhmens. Sie wurde im 14. Jahrhundert gegründet. In der ersten Bauetappe entstanden der alte Palast (das sogenannte „Himmelshaus“), der Wohnturm „Putna“, eine monumentale Steinbrücke und die östliche Umfangsmauer, in den folgenden Bauphasen der Burggraben (im 15. Jahrhundert), das Brauhaus (Wende zum 16. Jahrhundert) und der Renaissancepalast (der sogenannte Huert-Flügel). Derzeit wird die Burg rekonstruiert. Im Rahmen der Rettungsgrabungen wurden an der Westfront des neuen Palastes, in dem Brauhaus und der sogenannten Küche Sonden geführt. Die Sonde an der Westfront des Huert-Flügels enthüllte den Unterteil einer Renaissancesäule, offenbar ein Reststück der Renaissancearkaden. Tiefensonden legten in der Küche das Niveau der Renaissance und Gotik frei. Die Untersuchung brachte mehrere keramische Fragmente aus dem Ende des 13. Jahrhunderts und späterer Zeit (Ende des 15. Jahrhunderts). Interessant war die Verzierung (?) der Oberfläche der Scherben mit einem Zusatz goldschimmernder Flogopit-Glimmer ($\text{KMg}_3[\text{FOH}]_2 \text{AlSi}_3\text{O}_{10}$).

Verzeichnis der Abbildungen

- Abb. 1. Grundrißschema des Areals. 1 — obere Burg, 2 — untere Burg; a — Huertflügel, b — Himmelshaus, c — Brücke, d — Turm „Putna“, e — Brauhaus, f — Weinbrennerei, g — Tor und Pförtnerstube. Zeichnung von Ing. H. Hanzlíková.
Abb. 2. Kennzeichnung der Sonden in der ehemaligen Küche des Huert-Flügels. A, B — Sonden; C — sogenanntes Ausfalltor. Zeichnung von Ing. H. Hanzlíková.

- Abb. 3. Velhartice — Huert-Flügel von Nordwesten. Links der alte Palast und Reste des gotischen Tors der oberen Burg. Foto P. Znamenáný.
- Abb. 4. Velhartice. Blick auf die obere Burg (Turm, Brücke, gotischer Palast) von SW. Foto J. Znamenáný.
- Abb. 5. Velhartice. Brauhaus auf der Burg. Foto P. Znamenáný.